

УДК 343.9:343.132

О. Вашук,кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ВЕРИФІКАЦІЇ ДАНИХ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ¹

Одним із ключових моментів у кримінальному провадженні є можливість верифікації даних під час проведення слідчих (розшукових) дій, який, своєю чергою, має певні особливості, пов'язані з тактикою проведення слідчої (розшукової) дії, її процесуальним регламентуванням та умовами проведення. Таким чином, у зв'язку зі збільшенням надання недостовірних даних або зміни показань учасниками кримінального провадження сформувалась практична потреба у застосуванні нового методу, за допомогою якого можна було би швидко перевірити відповідність отриманої інформації. Верифікація даних під час проведення слідчих (розшукових) дій стала нагальною потребою перевірки достовірності даних встановлених обставин кримінально-релевантної події, що мала місце.

Відповідно до ч. 1 ст. 223 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) слідчі (розшукові) дії – це дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні. Основними підставами для отримання (збирання) доказів або для перевірки вже отриманих доказів є наявність достатніх даних, що свідчать про можливість досягнення загальної мети. Для прийняття рішення про необхідність проведення слідчої (розшукової) дії першим кроком є верифікація цих підстав, визначення

складників слідчої (розшукової) дії та засобів її забезпечення. Зазвичай на цей момент накопичуються важливі дані для опрацювання, обираються способи та прийоми їх перевірки, додаткового обґрунтування чи то, навпаки, спростування. Найбільш дієвий і оперативний спосіб верифікації даних – це перевірка конгруентності вербальної інформації невербальній, отриманій від учасника слідчої (розшукової) дії.

Верифікація – це криміналістичний метод, що застосовується у кримінальному провадженні, який, ґрунтуючись на дослідженні невербальної інформації, дає змогу здійснити індивідуальну інформаційну взаємодію його учасників, в якій реалізується головна мета з установлення істини в кримінальному провадженні: перевірки відповідності отриманих результатів сутності кримінально-релевантної події, що мала місце. Таким чином, верифікація, ґрунтуючись на дослідженні невербальної інформації у ході слідчої (розшукової) дії, проводиться шляхом зіставлення відповідності встановлених (ідеальних і матеріальних) обставин перебігу – кримінально-релевантній події, що мала місце.

Під час слідчих (розшукових) дій наявні дві суб'єктивні сторони: сторона, яка організовує та проводить слідчі (розшукові) дії (як правило, слідчий/прокурор), та сторона, яка бере участь у слідчих (розшукових) діях у зв'язку із різними умовами та обставинами

¹ Ця публікація містить результати досліджень, проведених за грантом Президента України за конкурсним проектом (Ф70/193-2017 (0117U003832) Державного фонду фундаментальних досліджень

(потерпілий/підозрюваний/свідок/експерт/спеціаліст/перекладач та ін.). Обидві сторони наділені інформаційно-комунікативними ознаками і властивостями. Варто зазначити, що верифікації підлягають дані, отримані від осіб, які беруть участь у слідчій (розшуковій) дії.

Під час верифікації даних у разі проведення слідчих (розшукових) дій, коли має місце надання показань (наприклад, під час допиту), відбувається перевірка відповідності отриманих даних події, що мала місце в минулому шляхом конгруентності вербального складника невербальному. Слідчий/прокурор, спостерігаючи за проявами антроподжерельної невербальної інформації учасника кримінального провадження, сприймає, аналізує, оцінює та робить висновки щодо їх відповідності. Подібна верифікація даних має тривати весь період слідчої (розшукової) дії: як до початку, під час, так і після проведення слідчої (розшукової) дії. При цьому необхідно врахувати вплив об'єктивних та суб'єктивних чинників на показники верифікації достовірності даних.

Способи та прийоми, які використовуватиме слідчий/прокурор у разі проведення верифікації даних під час слідчої (розшукової) дії, будуть залежати від таких груп чинників:

1. Об'єктивні:
  - природні умови слідчої (розшукової) дії;
  - штучно створені умови слідчої (розшукової) дії.
2. Суб'єктивні:
  - фізіологічний стан учасників слідчої (розшукової) дії;
  - психічний стан учасників слідчої (розшукової) дії.

Дотримання вимог проведення слідчих (розшукових) дій, що закріплене в ст. 223 КПК України, визначає ті компоненти, що є обов'язковими для проведення тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії (підстави, заходи забезпечення, обмеження, винятки, клопотання сторони захисту, умови, строки тощо). Саме ця стаття регламентує загальний

порядок проведення всіх слідчих (розшукових) дій, а вже ст.ст. 224-245 – порядок та особливості проведення їх окремо [3; 4, с. 5]. Таким чином, законодавець виокремив спільне та окреме у проведенні слідчих (розшукових) дій, акцентувавши увагу на обов'язкових учасниках та окремих умовах проведення всіх слідчих (розшукових) дій.

У теорії криміналістики з метою детального та повного дослідження механізму слідчої (розшукової) дії прийнято виокремлювати такі її окремі етапи, як початковий, робочий та заключний [2]. Відповідно до такого поділу наявні особливості верифікації даних на кожному з цих етапів.

Початковий етап. З моменту початку підготовки до проведення слідчої (розшукової) дії й отримання перших даних, що можуть стосуватися обставин кримінально-релевантної події слідчий/прокурор отримує можливість їх опрацювати, тобто верифікувати дані. При цьому форма і засоби отримання цих даних (характеристика, доповідна, лікарняна справа тощо) суттєво не впливають на механізм верифікацію. Слідчий/прокурор виступає верифікатором тих чи інших даних, перевіряючи їх достовірність, відповідність дійсності, застосовуючи аналіз наявної невербальної інформації. Слідчий/прокурор під час такого аналізу корегує наявні первинні дані про кримінально-релевантну подію, доповнює власну тактику поведінки та планує подальший розвиток ходу слідчої (розшукової) дії.

Слідчий/прокурор акцентує увагу на своєчасній адаптації плану розслідування у відповідності з отриманими результатами верифікації даних, що забезпечує більш повне та детальне вивчення особистості учасника кримінального провадження, формує його уявлення щодо причетності до кримінально-релевантної події та встановлення ще не доведених обставин кримінального провадження.

Відповідно до періодів підготовчого етапу верифікацію даних варто проводити до прибуття на місце проведення

слідчої (розшукової) дії та після прибуття на місце події, але до початку проведення слідчої (розшукової) дії. Така періодична верифікація даних скорегує отримані дані з тими, що вже аналізувалися. Тобто слідчий/прокурор до проведення слідчої (розшукової) дії, зібравши максимум даних як про кримінально-релевантну подію, так і про осіб, які мають до неї відношення, буде здатний уніфікувати цю криміналістичну інформацію та з орієнтуючої інформації сконструювати доказову. Окремі дані, отримані за результатами верифікації на підготовчому етапі слідчої (розшукової) дії, стануть підставою для проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Робочий етап. Підготовчий етап слідчої (розшукової) дії плавно переходить до його робочого етапу з поділом на такі стадії:

- вступна;
- кульмінаційна;
- заключна.

Верифікація даних на кожній із вищевказаних стадій має свої особливості. Спільне під час верифікації даних зумовлене проявами невербальної інформації учасників слідчої (розшукової) дії, які віддзеркалюються у психофізіологічному стані таких учасників під час слідчої (розшукової) дії та сприяють розумінню слідчим/прокурором його інформаційної обізнаності щодо кримінально-релевантної події.

Дані, які надходять від учасника на робочому етапі слідчої (розшукової) дії, вимагають індивідуального підходу з урахуванням об'єктивних складників (обставин злочинної події, виду та умов проведення слідчої (розшукової) дії та ін.) та суб'єктивних (психологічні, фізіологічні, демографічні, соціальні, професійні та сімейні якості). Таким чином, слідчий/прокурор матиме змогу згрупувати отримані дані на ті, що підтверджують або спростовують наявні дані щодо кримінально-релевантної події. Окремим завданням для слідчого/прокурора є формування психофізіо-

логічного портрета учасника слідчої (розшукової) дії з подальшою можливістю його досліджувати, доповнювати та змінювати. З цією метою слідчому/прокурору варто зосередити увагу на таких ключових характеристичних компонентах:

- особистісні характеристики учасника слідчої (розшукової) дії;
- соціальні характеристики учасника слідчої (розшукової) дії;
- поведінка учасника слідчої (розшукової) дії до злочинної події;
- поведінка учасника слідчої (розшукової) дії під час злочинної події;
- поведінка учасника слідчої (розшукової) дії після злочинної події;
- поведінка учасника до, під час та після проведення слідчої (розшукової) дії.

У робочому етапі слідчої (розшукової) дії має місце інформаційний обмін учасників слідчої (розшукової) дії як складника інформаційного поля механізму інформаційно-комунікативного процесу, тобто відбувається комунікація декількох учасників слідчої (розшукової) дії, що супроводжується обміном даних (вербальних і невербальних). Вербальні дані інформаційного поля механізму інформаційно-комунікативного процесу на робочому етапі слідчої (розшукової) дії являють собою відомості, що передаються вербальним шляхом, тобто за допомогою мови. Невербальні дані інформаційного поля механізму інформаційно-комунікативного процесу на робочому етапі слідчої (розшукової) дії – це відомості, що передаються невербальним шляхом, тобто за допомогою певних знаків та емоцій (тобто проявів).

Механізм верифікації даних на робочому етапі слідчої (розшукової) дії включає:

- суб'єкта-учасника слідчої (розшукової) дії, який надає невербальну інформацію, його ставлення до цих даних і наслідків надання цієї інформації;
- суб'єкта-учасника слідчої (розшукової) дії, який сприймає невербальну інформацію та проводить верифікацію;

- об’єкт верифікації слідчої (розшукової) дії;
- предмет верифікації слідчої (розшукової) дії;
- спосіб надання або приховування даних у слідчій (розшуковій) дії;
- спосіб фіксації та дослідження отриманих даних під час слідчої (розшукової) дії;
- результат верифікації (висновки).

Найбільш дієві під час верифікації даних на робочому етапі слідчої (розшукової) дії такі методи: спостереження; розмова; інтерв’ювання; експеримент [1, с. 294], вербалізація, порівняння, аудіо-, відеозапис. Застосування вищезазначених методів сприятиме оперативній верифікації наявних і нових даних, діагностуванню інформаційного та психофізіологічного стану учасника слідчої (розшукової) дії, стане дієвим кроком до налагодження психологічного контакту, настановне слідчого/прокурора до виявлення перших ознак недостовірності показань, що надаються учасником слідчої (розшукової) дії.

З криміналістичної точки зору важливим є те, що у разі проведення слідчих (розшукових) дій верифікуються не тільки дані, що є в наявності, а й ті, що отримуються під час проведення слідчої (розшукової) дії, тобто в реальному часі. Таким чином, не менш важливою є верифікація даних на робочому етапі слідчої (розшукової) дії під час їх безпосереднього надання.

Результати використання невербальної інформації позитивно впливають на процес слідчої (розшукової) дії, виступаючи так званним «лакмусом» вербального. Слідчий/прокурор, спостерігаючи за комплексом проявів невербальної інформації учасника слідчої (розшукової) дії, не виокремлює їх одинично, надаючи йому більшого значення, ніж іншим. Навпаки, маючи можливість сприймати цілісний комплекс проявів невербальної інформації учасника слідчої (розшукової) дії він досліджує їх у сукупності, а результати такого дослідження використовує у власній адаптації до криміналістичної ситуації слідчої (розшукової) дії.

Слідчий на робочому етапі слідчої (розшукової) дії, спостерігаючи за його учасником, має можливість паралельно доповнити його психофізіологічний та скласти інформаційний портрет у ракурсі події злочину та у світлі власного розвитку. У разі, коли учасник слідчої (розшукової) дії надає недостовірну інформацію він застосовує максимум зусиль для того, щоб це приховати, задіює всі психофізіологічні прояви, переходячи в стан стресу, оскільки приховання істинного стану речей або наявних даних, не є в природі людини, хіба лише це відхилення у її розвитку або виключні випадки. Тому такий стан особи легше виявити, використовуючи методи пізнання, однак при цьому важливо встановити умови та чинники, що сприяли виникненню такої поведінки, оскільки необов’язково такий стан учасника слідчої (розшукової) дії викликаний кримінально-релевантною подією.

Під час слідчої (розшукової) дії має місце отримання недостовірної інформації від учасників слідчої (розшукової) дії. Ця недостовірна інформація відрізняється від буденної брехні будь-якої особи. Відмінності таких даних витікають з обставин кримінально-релевантної події та доповнюються специфічною комунікативною обстановкою кримінального провадження. Уявляється, що не існує універсального вербального або невербального прояву, який свідчитиме про недостовірність показань. Проте виявити ознаки недостовірних даних можна за допомогою верифікації даних.

Особливу увагу привертає факт, що інформаційно-комунікативний простір, в якому працюватиме слідчий/прокурор, збільшуватиметься залежно від вчинених ним дій під час слідчої (розшукової) дії, стрімко зросте й обсяг криміналістичної інформації. Збільшення обсягу криміналістичної інформації призведе до потреби її верифікації із використанням невербальної інформації. Найбільшу актуальність питання верифікації набувають у разі, коли під

час слідчої (розшукової) дії отримані дані, що є протилежними одні одним. Таким чином, верифікація під час слідчої (розшукової) дії розглядається не тільки як процедура, процес, підхід, але як один із методів пізнання обставин кримінально-релевантної події.

Заключний етап. У заключній частині слідчої (розшукової) дії залежно від її ходу можна виділити верифікацію даних на таких стадіях:

- формулювання висновків слідчої (розшукової) дії;
- фіксація результатів слідчої (розшукової) дії;
- оцінка проведення слідчої (розшукової) дії.

Не зважаючи на те, що хід основної частини слідчої (розшукової) дії майже завершений, цей етап найбільш складний у плані формування результатів верифікації даних слідчої (розшукової) дії та зазвичай надає можливість конструктивної зміни головної версії або висунення іншої.

Отже, у разі проведення слідчої (розшукової) дії слідчий/прокурор має можливість та мусить верифікувати всі наявні дані, а також ті, що він отримує під час слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: слідча (розшукова) дія, верифікація, етапи слідчої (розшукової) дії, невербальна інформація, методи верифікації.

Стаття присвячена верифікації даних під час проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням їх етапів. Визначено поняття «верифікація» як криміналістичного методу. Виокремлені групи чинників, що впливають на обрання способів та прийомів верифікації. Охарактеризовані основи комплексної верифікації даних, отриманих до, під час і після кримінально-релевантної події. Проаналізовані особливості практичного застосування верифі-

кації даних під час проведення слідчої (розшукової) дії.

Стаття посвячена верифікації даних при проведенні следственных (розыскных) действий с учетом их этапов. Определено понятие «верификация» как криминалистического метода. Выделены группы факторов, влияющих на избрание способов и приемов верификации. Охарактеризованы основы комплексной верификации данных, полученных до, во время и после уголовно-релевантного события. Проанализированы особенности практического применения верификации данных во время проведения следственного (розыскного) действия.

The article is devoted to the verification of data during investigative (detective) actions taking into account their stages. The definition of “verification” as a criminalist method is proposed. Selected groups of factors that affect the selection of methods of verification. The bases of complex verification of data received before, during and after a criminal-relevant event are characterized. The peculiarities of practical application of data verification during the investigative (detective) actions are analyzed.

Література

1. Ващук О.П. Прийоми верифікації даних при проведенні слідчих (розшукових) дій. *Право і суспільство*. 2013. № 6. С. 293–297.
2. Олішевський О.В. Організація слідчої дії: стадії та етапи. *Форум права*. 2011. № 1. С. 732–735. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_1_119
3. Сергеева Д.Б. Щодо визначення поняття слідчих (розшукових) дій за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 52–56.
4. Слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні: навч. наочн. посіб. у схемах і таблицях / О.А. Осауленко, А.В. Самодін, Г.М. Степанова та ін. Київ: «Центр учбової літератури», 2015. 140 с.

